



EMAKEELE SELTSIS

27. novembril 2008 kõneldi Emakeele Seltsi kõnekoosolekul Tartus esimese keele omandamisest.

Reili Argus tutvustas oma ettekandes „Eesti keele vormimoodustuse omandamine võrdluses teiste keelte omandamishanisme ja -strateegiaid. Raskuste tekitajatena nimetas ta vormimoodustuse üldist olemust, astmevaheldust, vormivaliku keerukaid reegleid. Kuid ta pööras muuhulgas tähelepanu ka sellele, et kogu keerukat süsteemi ei omandata korraga ning et teatavad muutüübid saavad kiiremini selgeks. Mida rikkam on keele morfoloogia, seda varem hakkavad lapsed sellele tähelepanu pöörama ja seda omandama. Astmevahelduse seisukohalt on raske see, et tuleb valida nii õige tüvi kui ka tunnused. Samal ajal esinevad paljud astmevahelduslikud sõnad varakult ja tihedalt (nt *lutt*, *pott*) ning astmevaheldus saadakse selgeks juba enne käändelõppe. Kasutatakse keerukuse vältimise strateegiaid: vanemad eelistavad kõneldes lihtsamasse tüüpi kuuluvaid sõnu, tarvitavad deminutiivtuletisi, kindlaid leksikaalseid malle.

Sirli Parm esines ettekandega „Lasteelele ajasõnad“. Ta on uurinud 3–7-aastastel lastel ajasõnade esinemist ja leksikaalse ajakategooria kujunemist. Eesti lapsed omandavad ajasõnad alates 3. eluaastast, seda toetavad ka teiste keelte andmed. Ajasüsteemi areng on üldiselt järgmine: kõnega samaaegne ’siin ja praegu’ (enne 2. eluaastat); kirjeldatava sündmuse aeg (minevik, tule-

vik, kõnehetkele vastandumine); viidatav aeg (’kui *x* juhtus, siis...’; alates 3. eluaastast); täielik ajasüsteem (ligikaudu täiskasvanupärane; umbes 4-aastaselt). Leksikaalse ajakategooria puhul on esinejat huvitanud eeskätt ajasõnade kasutamine. Ajasõna hõlmab kogu leksikaalset ajakategooriat: ajaväljendeid, millega või mille abil viidatakse või tähistatakse ajasuhet (kõik, mida selleks kasutatakse, k.a sidesõnad). Ajasõnu uuriti narratiivide põhjal lastel, kelle vanus oli 3–5 ja 6–7 aastat. Lapsed pidid ettelõetud jutu põhjal piltide abil teksti ümber jutustama. Algses tekstis esines vaid üks ajasõna: *veel*. Hüpoteesi järgi eeldati, et ajasõnadest võiksid esineda *siis*, *seejärel*, *pärast seda* jmt ning et vanemad lapsed kasutavad ajasõnu rohkem. Erinevused osutusid väiksemaks, kui oletati. Enim kasutati sõnu *siis*, *siis kui*.

Maigi Vija, Reeli Torn-Leesiku ja Renate Pajusalu ühisettekanne kõneles lapsekeele tegumoekategooriast. Uuringud näitavad, et lapse keele omandamisel tuleb esmalt arvesse asjaolu, et ema (sisend)keeles esineb kuni lapse 2. eluaastani impersonaali vähe ja nii pole seda ka lapse keeles. Alates 2. eluaastast ilmuvad lapse keelde üksikud impersonaali vormid, aga nende kasutamine ei ole veel reeglipärane. Ettekandes tutvustati lähemalt tegumoekategooria kujunemise uurimiseks tehtud piltidel põhinevat mõistmiskatset, mis on osa laiemast rahvusvahelisest uurimisest.

ANNIKA HUSSAR